

Kristen Michal
Vabariigi Valitsus
Rahukohtu 3
15161Tallinn

Meie kuupäev digitaalikirjas nr 1-3/86

Iraani sõja mõjude leevendamine

Lugupeetud peaminister,

Eesti Tööandjate Keskliidu liikmed on mures Iraani sõja laiaulatuslike mõjude pärast ettevõtluks. Sõja mõju Eesti majandusele on avaldunud juba mitmel tegevusalal ning seda nii otseselt kütuse- ja energiakandjate hinnatõusu kaudu, aga ka kaudselt materjalide hinnakasvu ning tarneahelates tekkinud tõrgete kaudu. Ettevõtete tagasiside kinnitab, et tegemist ei ole pelgalt ajutise probleemiga ja mõjud ähvardavad kujuneda pikaajaliseks.

Sõja olulisem mõju puudutab toornafta tarneid ja hinda. 2025. aastal läbis Hormuzi väina ca 34% toornafta globaalsest kaubandusest¹. Sõja esimese nädalaga vähenes Hormuzi väina päevas läbivate kaubalaevade arv keskmiselt 95%². Toornafta Brenti hinnaindeks tõusis aprilli alguseks ca 60%, jõudes 110 dollarini/barrel. Diislikütuse hinda Eesti tanklates on see tänaseks tõstnud pea 50%³. Maagaasi hind on sõja algusest tõusnud ca 70%. Sõjas on kahjustatud ka nafta ja maagaasi tootmis- ning logistikataristut, mis tähendab, et mõju nii hindadele kui kättesaadavusele on pikemaajalisem.

Hormuzi väin puudutab ka mitmeid teisi toormeid. Näiteks läbis sõjaeelselt väina 20-33% globaalsest väetisekaubandusest, 33% kiibitööstuses kasutatavast heeliumist ja 10% alumiinimumimaagist⁴.

Energia- ja kütusehindade tõus suurendab vahetult kulusid eelkõige transpordis, taristuehituses ja ehitusmaterjalide tootmises, kus kütuse osakaal objektide maksumuses on märkimisväärne ning

¹ Rahvusvaheline Energiaagentuur

² UNCTAD

³ Weekly Oil Bulletin, Euroopa Komisjon

⁴ UNCTAD

kehtivad hinnakorrektsioonimehhanismid ei kata tegelikku kulude kasvu. Jäätmekäitluses, mööblitootmises ja teistes riigihangetega seotud valdkondades muudab kütuse kallinemine fikseeritud hinnaga lepingute täitmise ettevõtjatele järjest keerulisemaks.

Samaaegselt on paljudes sektorites esile kerkinud konkreetsed probleemid muude materjalide kättesaadavuse ja hinnaga. Plastitööstuses on märgata naftapõhiste toormaterjalide (nt kõrgtiheduspoleetüleen HDPE ja polüpropüleen PP) järsku hinnatõusu ja tarneriske, samal ajal kui toiduainetööstuses esineb pakendimaterjalide, sh PET-pudelite defitsiiti ning väetiste hüppelist hinnakasvu. Mööbli- ja ehitussektoris kandub naftakemikaalidega seotud toormehindade tõus edasi lõpptoodete hinda, mida kehtivad lepingud ei kata.

Oluliseks probleemiks on kujunenud ka tarneahelate häired. Isegi IKT-sektoris on riistvara tarnete ebastabiilsus ja oluliselt pikenenud tarneajad kaasa toonud olukorra, kus varasemalt sõlmitud lepingute ja riigihankepakkumuste täitmine on muutunud keeruliseks. Toiduainetööstuses on mitmel juhul takerdunud eeskätt Aasia suunaline eksport, kuna sobivaid transpordilahendusi ei ole võimalik leida.

Kokkuvõtlikult näitab ettevõtjate kogemus, et Iraani kriisi mõju on laiapõhjaline, sektorite ülene ning avaldub üheaegselt hinnasurvena, kaupade kättesaadavuses ja lepinguliste riskide kasvus.

Mõjude edasine süvenemine sõltub konflikti kestusest, kuid mitmes tegevusalas on negatiivne mõju juba selgelt kohal ning vajab poliitikakujunduses arvestamist. Samuti ei stabiliseeru olukord koheselt kriisi lõppedes, vaid võib kesta veel kuid. Nii Rahandusministeerium kui Eesti Pank kärpsid oma kevadistes prognoosides Eesti majanduskasvu ootusi selleks aastaks.

Teadaolevalt on enamik naaberriike asunud kehtestama meetmeid sõja mõjude leevendamiseks. Naaberriikide toetavad meetmed võivad Eesti ettevõtjad panna halvemasse konkurentsipositsiooni ja põhiliste eksportturgude reaktsioone tuleb hoolega jälgida.

Valdkondade ülese teemana on liikmed toonud välja kehtivate ning tulevaste riigihangete probleemid. Kriisist tulenevalt on oluliste sisendhindade muutused prognoosimatud ja seega oleks igati mõistlik need indekseerida. Kehtivatesse lepingutesse tuleks suhtuda paindlikult.

Lähtudes Liidu volikogus 15. aprillil toimunud arutelust teeme Vabariigi Valitsusele järgmised ettepanekud:

- 1) **Kutsuda kokku regulaarne kriisikomisjon**, kuhu on kaasatud ka ettevõtlusorganisatsioonide esindajad. Komisjon peaks välja pakkuma konkreetsed plaanid kriitilisemate probleemide lahendamiseks erineva kestusega stsenaariumideks ning tagama, et info olukorrast oleks pidevalt tagatud.
- 2) **Leida paindlikult lahendused kehtivatele riigihankelepingutele**, mida olulised sisendhinnatõusud või tarneraskused ettenähtud tingimustel täita ei võimalda. Käsitleda olukorda erakorralisena ja mitte nõuda sisse leppetrahve. Võimalusel rakendada sisendhindade indekseerimist või kaaluda uute hangete korraldamist. Uute hangete puhul kasutada laialdasemalt heitlike sisendhindade indekseerimist.
- 3) **Kaaluda ajutiselt maksuvõla ajatamisel madalama intressi kehtestamist või intressi peatamist** ning EISI kaudu finantsinstrumentide pakkumist kriisist põhjustatud likviidsusprobleemide lahendamiseks.

- 4) **Teha ettevalmistusi eeloleva talve mõistliku hinnaga energiavarustuse tagamiseks.** Lisaks vajadusele suuremas mahus tipuelekttri tootmist põlevkivielektrejaamadega katta võib analoogiliselt 2021/22 talvega tekkida vajadus kaugküttes põlevkiliõli kasutamiseks.
- 5) **Jälgida regulaarselt meie põhiliste eksporditurgude (Põhjamaad, Läti, Leedu) kriisilevendusmeetmeid,** et vajadusel kohandada Eesti sekkumisi eksporditöörde konkurentsivõime säilitamiseks.

Mõistame, et riigirahanduse olukord on pingeline. Seepärast soovitame tungivalt valitsussektori kulutusi planeerida läbipaistvalt ja konservatiivselt, suurendades kulutusi prioriteetselt vaid julgeoleku ning kriisikindluse parandamiseks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hando Sutter

Tegevjuht